

Alternativne pedagoške koncepcije

Baniček, Renata

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:317273>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-08**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

RENATA BANIČEK
ZAVRŠNI RAD

ALTERNATIVNE PEDAGOŠKE KONCEPCIJE

Čakovec, srpanj 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Renata Baniček

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Alternativne pedagoške koncepcije

MENTOR: Doc.dr.sc. Adrijana Višnjić-Jevtić

Čakovec, srpanj 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
SUMMARY	3
1.UVOD	4
3. MONTESSORI PEDAGOGIJA	6
3.1. Povijesni prikaz razvoja Montessori pedagogije	7
3.2. Konceptija odgoja Montessori pedagogije	7
3.2.1. Slika o djetetu u Montessori pedagogiji	8
3.2.2. Uloga odgojitelja u Montessori pedagogiji	9
3.3. Pedagoška načela Marije Montessori	10
3.4. Montessori materijal	13
4. WALDORSKA PEDAGOGIJA	15
4.1. Povijesni prikaz razvoja Waldorfske pedagogije	15
4.2. Koncept odgoja Waldorfske pedagogije	16
4.2.1. Slika o djetetu u Waldorfskoj pedagogiji	17
4.2.2. Uloga odgojitelja u Waldorfskoj pedagogiji	18
4.3. Pedagoška načela Waldorfske pedagogije	18
4.3.1. Materijali i ritam u Waldorfskoj pedagogiji	21
5.REGGIO PEDAGOGIJA	22
5.1. Povijesni prikaz razvoja Reggio pedagogija	22
5.2.Koncept odgoja Reggio pedagogije	23
5.2.1. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji.....	23
5.2.2. Uloga odgojitelja u Reggio pedagogiji.....	24
5.3. Projektno učenje i osnovna načela Reggio pedagogije	25
5.5. Prostor u Reggio ustanovama	26
6. AGAZZI PEDAGOGIJA	27
6.1. Povijesni prikaz razvoja Agazzi pedagogije	27
6.2.Konceptija odgoja Agazzi pedagogije	28
6.2.1. Slika o djetetu u Agazzi pedagogiji.....	28
6.2.2. Uloga odgojitelja u Agazzi pedagogiji.....	29
6.3.Pedagoške smjernice Agazzi metode	29
6.ALTERNATIVNE USTANOVE U HRVATSKOJ	32

7.ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	34

SAŽETAK

Proces razvoja u 20. st. zahvatio je i sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Počele su se javljati nove alternativne pedagogije od kojih su neke izdvojene u ovom radu. Sve alternativne koncepcije temelje svoj rad na istraživanjima stvarnih vrijednosti koji su u interesu dječjeg zanimanja i postignuća. U radu su predstavljene samo neke od alternativnih koncepcija, njihov povijesni razvoj, njihovi utemeljitelji, koncepcije odgoja, načela te specifičnosti koje ih određuju i po kojima su prepoznatljive. Svaka od predstavljenih koncepcija na prvo mjesto stavlja dijete, njegove potrebe, potencijale i razvoj u skladu sa njegovim mogućnostima. Predstavljene su alternativne koncepcije koje su zastupljene i u Hrvatskoj, a najraširenija je Montessori koncepcija a nakon nje Waldorfska. U radu se spominje i Agazzi metoda i Reggio koncepcija. Iako svaka pedagogija ima svoja posebna načela, sve imaju jedan cilj a to je zadovoljenje djetetovih individualnih potreba te njegova osobna dobrobit.

Ključne riječi: alternativne koncepcije, pedagogija, Montessori, Waldorf, Agazzi, Reggio.

SUMMARY

The process of development in the 20th century has also affected the system of early and preschool education. New alternative pedagogies began to emerge, some of which have been singled out in this paper. All the alternative ideas base their work on research into real values that are in the best interest of the child's objectives and achievements. This paper presents only some of the alternative concepts, their past development, their founders, the concepts of education, principles and specifics that define them and by which they are recognizable. Each of the presented concepts places the child, their needs, potential and development following their abilities in the first place. Alternative conceptions have been presented, which are also represented in Croatia. The most widespread is the Montessori conception, followed by the Waldorf conception. This paper also mentions the Agazzi method and the Reggio concept. Although each pedagogy has its own special principles, they all have one goal and that is to meet the child's individual needs and their personal well-being.

Keywords: alternative conceptions, pedagogy, Montessori, Waldorf, Agazzi, Reggio.

1.UVOD

U svijetu je prihvaćeno da svako dijete ima pravo na razvoj koji je usklađen s njegovim individualnim potrebama, mogućnostima i sposobnostima, te da predškolski odgoj može ponuditi povoljne uvjete za djetetov cjelovit razvoj i sigurno i zadovoljno djetinjstvo. U suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu treba svakom djetetu omogućiti najpogodniji program predškolskog odgoja. Počele su se nametati potrebe za novim oblicima učenja koji su određeni istraživanjima, otkrivanjima kroz izravnu interakciju s djecom te njihovim individualnim potrebama. Time su još više do izričaja došle vrijednosti novih alternativnih koncepcija čije se ideje i didaktička i metodička rješenja kroz vrijeme sve više primjenjuju u redovitim vrtićima i školama. Alternativne koncepcije daju odgovor na neka važna pitanja, kao što su: kako poticati dječje stvaralaštvo i omogućiti primjenjivost znanja u svakodnevnom životu (Matijević, 2001). Rad je podijeljen na pet poglavlja u kojima su pobliže opisane i objašnjene alternativne koncepcije koje djeluju na područjima Europe, Amerike i Azije. Montessori pedagogija ponudila je nova didaktička i pedagoška rješenja. Nastao je novi originalni didaktički model koji je moderan i danas. Ističe se poticanje dječjeg stvaralaštva, nesputanosti u razvoju te se posebna važnost pridaje umjetničkom odgoju. Puno pažnje pridaje se aktivnostima za praktični život kao što su: rezanje, šivanje, tkanje, korištenje alata i pribora (Zrilić, 2014). Waldorfska pedagogija temelji svoje nastajanje na duhovnoj znanosti, antropozofiji, koja govori o trostrukom rođenju čovjeka. Djetetu se pristupa individualno te se potiče njegovo kreativno izražavanje te sloboda u odabiru aktivnosti. Glavni cilj Waldorfske pedagogije je primjena naučenog u svakodnevnom životu, naglasak se stavlja na prirodu pa su igračke i materijali prirodnog podrijetla. Djetetu se osigurava potpuna sloboda u odabiru željenih aktivnosti (Matijević, 2001). U Reggio pedagogiji polazi se od glavnog stajališta da je dijete aktivno, kreativno i kompletno biće, koje koristi brojne načine izražavanja vlastitih misli, osjećaja i ideja. Posebno se ističe važnost uređenja prostora kao i estetika. Reggio pedagogija je nazvana i pedagogijom slušanja, zbog prava svakog djeteta da bude slušano i prihvaćeno (Nenadić-Bilan, 2014). Agazzi pedagogija dijete stavlja u središte svega te se naziva i majčinskom pedagogijom zbog topline u odnošenju prema djetetu. Aktivnosti su usmjerene prema dječjoj samostalnosti, spontanosti ali i radu te aktivnostima iz praktičnog života (Zrilić, 2014).

2.ALTERNATIVNE PEDAGOŠKE KONCEPCIJE

Pedagoški koncept razredno-predmetnog sustava postoji već oko 350 godina, te su u to vrijeme mnogi pedagozi nudili alternativne koncepte za poboljšanje odgojno-obrazovnog procesa. Jedno od takvih pokušaja bila su učenja J.J.Rousseaua (1712.-1778.), zatim pokret za umjetnički odgoj sredinom devetnaestog stoljeća, te reformna pedagogija i pokret "nove škole" početkom dvadesetog stoljeća. Rousseau je preporučao odgoj koji je orijentiran na slobodan odgoj u prirodi te učenje putem praktičnog rada. Pestalozzi je orijentirao svoju pedagogiju na moralni, intelektualni, radni i tjelesni odgoj. Friedrich Fröbel (1782.-1852.) smatrao je da za ostvarenje cjelovitog odgoja nije dovoljno samo verbalno poučavanje i učenje, nego je za to potreban rad i prije svega igra. U dvadesetom stoljeću počinju prvi pokušaji odstupanja od intelektualističkog odgoja, te je tu značajan pokret za umjetnički odgoj. Predstavnici pokreta (npr. A. Lichtwark i F. Avenarius) tražili su da se odgoju posveti pozornost i sa emocionalnog i umjetničkog stajališta. Jednu od prvih alternativnih škola u povijesti otvorio je L.N. Tolstoj u Jasnoj Poljani u Rusiji 1859. godine, te je to bila škola za djecu sa sela. Tolstoj je nudio slobodan odgoj koji je polazio od samog djeteta, te slobodu u pogledu posjećivanja nastave. Početkom dvadesetog stoljeća u Europi i Americi počele su se javljati modeli alternativnih ili slobodnih škola, te su se neke od tih koncepcija održale i do danas. Krajem 19.st. J. Dewey je ponudio umjesto razredno-predmetnog sustava učenje uz projektnu nastavu, Sickinger u Manheimu formirao je odjeljenja prema sposobnostima i školskom uspjehu. Maria Montessori naglašavala je u svojoj metodi individualni rad sa materijalima, a Freinet se zalagao za učenje na prirodan način, u prirodi bez udžbenika koje su djeca sama izrađivala, te je tu ideju preuzeo i Steiner za waldorfsku školu, u kojoj su djeca umjesto predmeta po etapama proučavala prirodne i društvene pojave te nije bilo strogih nastavnih planova ili ocjenjivanja. Peterson je organizirao djecu u grupe po uzoru na obitelj, u jednoj grupi su bila djeca različitih godišta, Cousinet je organizirao učenje u slobodno formiranim grupama, Dottrens je na prvo mjesto stavio individualizirano učenje uz pomoć nastavnih listića. Neke od koncepcija zadržale su se i danas u primarnom i predškolskom odgoju i obrazovanju, to su Dalton-plan, waldorfske škole i vrtići, Montessori škole i vrtići, te u mnogim školama su uvedene ideje R. Dottrensa, R. Cousineta ili C. Freineta. Djeca i roditelji su mogli birati javne ustanove ili alternativne programe kojima je bio cilj autonomija, individualnost, kreativnost i prije svega sloboda (Matijević, 2001).

Sve alternativne koncepcije prema Zrilić (2014) temelje se na istraživanjima stvarnih vrijednosti u području dječjeg zanimanja i dječjih postignuća. Usmjerene su prema djetetovim mogućnostima, doživljajima te najvažnije prema aktivnom, a ne pasivnom učenju. Posebna važnost pridaje se umjetničkom odgoju, poticanju dječjeg stvaralaštva te nesputanosti u razvoju. Velike promjene zahvatile su i sustav ranog i predškolskog odgoja i u Republici Hrvatskoj u posljednjih 20. god. Dugo je vladala pedagoška uniformiranost, dok su u brojnim zemljama svijeta bile prisutne različite pedagoške koncepcije (Montessori, Waldorf, Agazzi, Reggio i dr.). Nasuprot jednoobrazovnoj koncepciji koja je vladala do početka devedesetih godina 20. st. i koja je bila sastavnica sintagme *društvena briga o djeci predškolske dobi*, nova koncepcija pod nazivom *razvojna-humanistička koncepcija predškolskog odgoja* polazi od ideje humanizma, djetetovih prava, potreba i sposobnosti. U tom suvremenom konceptu odgojno-obrazovnog sustava treba svakom djetetu omogućiti najpogodniji program predškolskog odgoja. Također je promijenjena i uloga odgojitelja, koji kontinuirano uči i istražuje o raznim načinima i strategijama dječjeg učenja. Stoga odgojitelj više nije samo osoba koja izvršava tuđe naloge ili programe. On je osoba koja svjesno djeluje i promišlja o aktivnostima i djelovanju. Vrtić je ustanova koja je organizirana na način da se tamo ne odvija samo učenje, nego i druženje, igre te razne druge aktivnosti. To je mjesto gdje se stvaraju socijalni odnosi, komunikacija, razvija se samopouzdanje, samopoštovanje te druge kompetencije potrebne za život. Stoga se nameće potreba za novim oblicima učenja koji su definirani istraživanjem i otkrivanjem kroz dječju individualnost, interakciju te pozitivnu međuovisnost. Upravo iz tih razloga su prepoznate vrijednosti alternativnih koncepcija, čije se ideje i metodičko-didaktička rješenja sve više implementiraju u programe redovnih vrtića i škola.

3. MONTESSORI PEDAGOGIJA

Montessori pedagogija počiva na načelima utemeljiteljice Marije Montessori kojoj je najvažniji cilj bio omogućiti djeci slobodu u razvoju i aktivnostima. U ovoj koncepciji do izražaja dolaze poštovanje djeteta i njegovih razvojnih koraka uzimajući u obzir osjetljive stupnjeve i individualni razvoj djeteta. Dijete se mora razvijati u skladu sa svojim sposobnostima i interesima bez miješanja odraslih. Montessori pedagogija poznata je po

originalnim didaktičkim materijalima te praktičnom radu i slobodi odlučivanja (Matijević, 2001).

3.1. Povijesni prikaz razvoja Montessori pedagogije

Marija Montessori utemeljiteljica Montessori pedagogije i prve dječje kuće "Casa dei Bambini", rođena je 31. kolovoza 1870. godine u Chiaravallu u Italiji. Već kao djetetu bila joj je važna njezina individualnost a kasnije je to postao jedan od njezinih najvažnijih ciljeva u Montessori pedagogiji – poštivanje djetetove individualnosti. Zanimale su je prirodne znanosti pa je odlučila studirati medicinu. Kao studentica zalagala se za prava zapostavljenih žena i djece koji su bili iskorištavani u tvornicama. Početak njezinog rada kao liječnice ustvari je i početak Montessori pedagogije. Radeći u klinici došla je u kontakt sa djecom sa poteškoćama oko koje nije vođena pedagoška briga i djeca nisu napredovala. Djeca nisu imala poticajnu okolinu kao ni sredstva za igru. Smatrala je da je nužno da se s tom djecom pedagoški radi i omogući im se napredak. Počela je studirati pedagogiju i psihologiju, te je također počela oblikovati svoju posebnu pedagogiju i materijale. Materijali i njihova primjena bili su kamen temeljac za svu djecu ne samo za djecu sa poteškoćama (Seitz, Hallwachs, 1996).

3.2. Konceptcija odgoja Montessori pedagogije

Svoju koncepciju odgoja Marija Montessori zasnivala je na spoznajama o razvojnim fazama dječje osjetljivosti. Zadovoljavanje tih faza polazi od pretpostavki da: djeca imaju prirodne snage za samorazvoj i da se prirodne snage aktiviraju ako su djeca okružena povoljnom sredinom. Stoga je njezina metoda odgoja usmjerena na samoodgoj i samopoučavanje. Odgojiteljeva je zadaća da osigura odgovarajuću sredinu i materijale koji će djecu poticati na samoaktivnost. Svi odabrani materijali su uredno složeni u prostoriji, od svake vrste materijala postoji samo jedan komplet. Na taj način djeca se privikavaju na čekanje, koje je važan dio socijalizacije. Djeca slobodno i spontano biraju materijal s kojim će raditi i sama odlučuju koliko dugo i koliko puta će raditi izabranu aktivnost. Odgojitelj može

djeci predložiti što da rade, ako oni to prihvate on se povlači. Kod individualnog rada djetetu se ne nameće način rada i ne inzistira se na ispravljanju grešaka, nego se čeka i potiče dijete na daljnje aktivnosti kako bi ono samo uočilo grešku i došlo do rješenja. Dosta se pozornosti posvećuje samostalnosti i samovrednovanju. Djeca se privikavaju na samostalno pospremanje materijala i uređivanje radnog mjesta, rad u vrtu, brigu oko životinja, dakle na samostalno izvršavanje određenih zadataka. Također je važno poticanje individualnog razvoja djeteta, jer dječje potrebe nije moguće zadovoljiti radom koji zahtijeva da svi počnu i završe u isto vrijeme ili da svi istodobno rade na istim sadržajima (Matijević, 2001).

3.2.1. Slika o djetetu u Montessori pedagogiji

Maria Montessori smatrala je da dijete i prije samog rođenja ima razvijene osjetilne organe, već od početka trudnoće čuje i osjeća tonove, zvukove i vibracije. Istraživanja su pokazala da dijete u majčinu tijelu čuje visoke frekvencije kao što su ženski glas, odnosno majčin. Također dijete već u majčinoj utrobi proživljava sve njezine emocije te se zbog toga govori o pedagoškoj odgovornosti prema nerođenom djetetu. Smatrala je da dijete nije samo biološki organizam nego i duševni, te da dijete mora samo naučiti načine ponašanja koji su potrebni za njegov razvoj u svijetu. Za Mariu Montessori djeca su duhovna bića kojima je potrebna, toplina, briga, podrška te poticajna okolina. Djeca su znatiželjna, rado sklapaju kontakte, primaju nove informacije, prilagođavaju se. Razdoblja djetetovog razvoja podijelila u osjetljive stupnjeve. Smatrala je da je prvih šest godina života vrlo važno i osjetljivo za razvijanje sposobnosti i spremnosti za učenje, u tom razdoblju prve tri godine smatraju se osjetljive za razvoj govora. Slijedeći stupanj je smisao za red, tu se ne govori o pretjeranoj čistoći nego na dobre navike, pravila koja djeca mogu razumjeti i taj smisao pomaže da izgrade svoj vlastiti "unutarnji smisao", preko kojeg mogu osposobiti svoja osjetila. Slijedeći osjetljivi stupanj kod male djece je stupanj kretanja, faza koja je karakteristična za prve tri godine života i u toj fazi djeca imaju povećanu potrebu za kretanjem te ponavljanjem novih pokreta, kao što je penjanje ili silaženje stepenicama. Osim osjetljivih stupnjeva primijetila je i stupnjeve koje prolazi dijete u razvoju. Stvaralački stupanj je u razdoblju do rođenja do šeste godine, u tom razdoblju dijete uči preko svih osjetila i osjeća potrebu za samostalnošću. Jedno od temeljnih načela je "pomozi mi da to sam učinim", te se smatra da je djetetu potrebna sloboda da djeluje. Dijete koristi svoja osjetila kako bi naučilo kako da si samo pomogne. Ipak najvažnije je djeci pružiti ljubav te mirnu i poticajnu okolinu. Drugi stupanj obuhvaća razdoblje od šeste do dvanaeste godine, i u ovom stupnju dolazi do velikih promjena posebno

između šeste i sedme godine. Dijete naglo raste, ne reagira toliko snažno na poticaje, ispadaju mu mliječni zubi i rastu trajni, razvijaju se moralne osobnosti, razlikuje dobro i zlo, počinje postavljati pitanja sa filozofskog gledišta. Važno je djeci omogućiti socijalne kontakte jer je to vrijeme kada postaju sastavni dio neke grupe. U ovom razdoblju razvija se treći sloj mozga (neokorteks), te apstraktno i logičko razmišljanje i spoznaja vremena i prostora. Treći stupanj obuhvaća vrijeme adolescencije od dvanaeste do osamnaeste godine, te u ovom razdoblju se razvijaju snažni osjećaji za ljude oko sebe. U pubertetu mladi prolaze kroz razne krize koje rezultiraju odvajanjem društvenih odnosa i vrijednosti. Ovaj stupanj je iznimno težak i mladima treba pružiti slobodu i samostalnost, ali i cijeniti njihovo dostojanstvo. Četvrti stupanj je dosegnut sa osamnaest godina te se govori o zreom pojedincu koji preko vlastitog iskustva iskazuje svoju zrelost. U Montessori pedagogiji u prvom planu je sloboda djeteta, da se razvija na najbolji način u skladu sa svojim sposobnostima, ali za taj razvoj potrebno je da se osjeća voljeno i da odrasta u okolini koja mu pruža primjeren i slobodan razvoj (Seitz, Hallwachs, 1996).

3.2.2. Uloga odgojitelja u Montessori pedagogiji

Kod Montessori pedagogije najvažnije je da odgojitelj voli djecu. Osobine koje mora imati su prije svega strpljenje, mogućnost uživanja, razumijevanje, prirodni autoritet, duhovitost, maštovitost te poštovanje djeteta. Najvećom odgojnom greškom smatra se ljutnja za koju nema mjesta u radu s djecom. Treba promatrati dijete u svakoj situaciji te na taj način primijetiti kako se dijete osjeća i treba li mu kakva pomoć. Mora posjedovati određene vrline kako bi mogao razviti moralnu osobinu, a to su mir, strpljenje, poniznost i suosjećanje. U svom radu mora uzeti u obzir sve ono kroz što dijete prolazi u svom životu, te je važno da izgradi partnerski odnos između odraslih i djece koji je temeljen na sposobnosti svakog djeteta. Odgojitelj mora znati pružiti pomoć za samopomoć, dijete mora samo stjecati iskustva (Seitz, Hallwachs, 1996). Odgojitelj mora brinuti o okolini, osobito o materijalima koji moraju biti dobro očuvani i estetski privlačni. Osim materijala brigu mora voditi i o vlastitom izgledu, čistoći i urednosti te ponašanju. Odnos odgojitelja prema djetetu jako je važan posebno u radu, tj. poticanju na rad, mora biti odmjereno te se dijete ne smije osjećati prisiljeno na nešto. Ako primijeti da je dijete zaokupljeno nekom aktivnošću ne smije ga prekidati, jer postoji mogućnost da dijete izgubi zanimanje. U Montessori pedagogiji je najvažnije da odgojitelj dijete aktivno promatra a pasivno pomaže. Odgojitelji koji rade u Montessori vrtiću moraju uz primarno obrazovanje na učiteljskom fakultetu za rani i predškolski odgoj

unaprijediti svoje znanje pomoću stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika koje se pohađa u stručno-razvojnom centru Montessori te je taj program verificiran od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja.¹

3.3. Pedagoška načela Marije Montessori

Načela Montessori temelje se na vrijednostima poštovanja, samostalnosti, individualnosti, osjetila te materijala. Svaka od ovih sastavnica je bitna za ostvarivanje cjelokupnog odgojnog sustava Montessori pedagogije.

Poštovanje djeteta

Djeci treba pružiti slobodu da se razvijaju na najbolji mogući način i u skladu sa svojim sposobnostima. Posebno se zalagala za stvarne potrebe male djece te je razmišljala o djetetu samom, te je to bitan element Montessori pedagogije koji ni danas nije izgubio na važnosti. Dijete samo može razviti sposobnosti koje ima ako osjeća da ga bezuvjetno vole i ako odrasta u okolini koja je primjerena njegovim razvojnim mogućnostima te koja mu omogućuje slobodan razvoj. Ona je smatrala da su odgojitelji, roditelji, odgojitelji u dječjem vrtiću, učitelji i svi oni koji su u neposrednom kontaktu s djetetom. Te je smatrala da moraju na pravilan način promatrati razvoj djeteta i pružiti mu poštovanje, ljubav i priznanje. Zalagala se za slobodan razvoj. Odrasli ne smiju biti nasilni pa čak ne smiju ni usmjeravati dijete, nego mu pružiti indirektnu pomoć za samoodgoj.

Osposobljavanje osjetila i kretanje

Maria Montessori je spoznala koliko je važno za djecu da preko osjetila percipiraju okolinu i koliko je važno u odgoju djeci omogućiti stjecanje odgovarajućih iskustava. Smatrala je da djeca moraju "stvari vidjeti i rukama", opipati ih, omirisati, kušati. Preko naših osjetila komuniciramo sa svijetom, stvaramo veze i ulazimo u odnose. Ako ne koristimo osjetila ona će zakržljati. Kretanjem djeca razvijaju svoju inteligenciju te je kod osposobljavanja osjetila važno pravilno izvoditi pokrete fine i grube motorike. Također važna senzorna područja su : osjetilo za opip, osjetilo mirisa i okusa, osjetilo vida, osjetilo za ravnotežu, osjetilo sluha. Ako

---

¹ Edukacije, Dječji vrtić Montessori. Preuzeto sa <https://www.dv-montessori.hr/edukacije>.(12.06.2021.)

odgoj osjetila povežemo s odgojem kretanja onda to prerasta u kriterij za zdravi psihički, duhovni, tjelesni i društveni razvoj djeteta.

Kako mišići pamte

Za Mariju Montessori odgoj je cjelina koja ima glavu, srce i djelovanje. Složeni ljudski mehanizam sastoji se od tri dijela: mozga, osjetila i mišića. Čovjek preko osjetila mora učiti i uskladiti svoje postupke preko mozga. Oni mišići čiju aktivnost određuje mozak zovu se samovoljni mišići. Mišići koji se kreću prenose informaciju na mozak. Rezultati učenja koje se odvija preko i pomoću mišića ne zaboravljaju se.

Polarizacija pažnje

U Montessori-pedagogiji posebnu ulogu ima koncentracija kao i njezino poboljšanje. Da bi došlo do koncentracije moraju se ostvariti okvirni uvjeti, to znači da dijete samo mora odlučiti što će raditi. Mala djeca sposobna su za duboku i apsolutnu koncentraciju a Marija Montessori je to stanje nazvala "polarizacija pažnje". Primijetila je tri stupnja koji prethode koncentraciji. Ona govori o "pripremnim radnjama"- postupni početak neke aktivnosti, o "velikom radu"- početak koncentracije i o stupnju "velikog rada"- unutarnje zadovoljstvo i uravnoteženost. Između prvog i drugog stupnja dijete pokazuje nemir u svom ponašanju. Na kraju aktivnosti dijete je veselo, ljubazno, mirno.

Slobodan izbor

Najvažnija je djetetova slobodna odluka da se nečim bavi. To je također važno i zbog individualnog razvoja djece. Svako dijete ima svoj vlastiti tempo učenja, svoj ritam. Međutim slobodan izbor ne znači da dijete smije činiti sve što hoće ili da se treba površno baviti s mnogim stvarima i skakati s jednog predmeta na drugi, samo dijete zna što mu je potrebno za vježbu i za njegov duhovni razvoj, pa mu zato treba omogućiti slobodan izbor. Također važno je imati na raspolaganju veliki broj materijala ali što je važnije da je taj materijal osmišljen i da je okolina primjerena djetetu. Odgojitelj treba indirektno pripremiti mogućnosti za slobodni izbor i staviti na raspolaganje odgovarajuće materijale za samostalan rad. Također indirektna pomoć je i ta da je djeci omogućeno da se upoznaju s materijalom.

Pripremljena okolina

Montessori dječji vrtići uređeni su po pedagoško-psihološkim načelima koja se ravnaju prema potrebama male djece, a ne odraslih. Prostorije imaju namještaj koji ne samo da

odgovara djeci nego im pruža i onaj materijal za vježbanje i učenje koji potiče duhovni razvoj. Montessori djeci pruža mogućnost da se igraju ili rade na način koji je njima najudobniji, djeca se cijelo vrijeme smiju kretati, onemogućavanje kretanja sprječava dijete u učenju. Pripremljena okolina mora biti harmonična, jedinstvena cjelina a ne samo zbirka igračkaka, materijala i različitih stvari.

Rad s materijalom

Materijal je jedan od glavnih osnova Montessori pedagogije ali nije dovoljno samo da se materijal stavi na police. Odgojitelj djecu uvodi u materijal preko lekcija koje po Mariji Montessori imaju tri stupnja: Na prvom stupnju odgojitelj navede konkretni primjer (npr. pločice u boji) i navedeni predmet pokaže djeci. Na drugom stupnju kaže kako se taj predmet zove i pusti dijete da samo izabere. Na trećem stupnju odgojitelj pita dijete kako se predmet zove i dijete odgovara. Montessori materijal je sredstvo preko kojeg dijete dovodi u red ono što ima u sebi. To se postiže tako što materijal mora zadržati svoj unutarnji i vanjski red. Vanjski red se postiže tako što odgojitelji i djeca paze na to da materijal na policama ima svoje točno određeno mjesto i da je sam po sebi uredan.

Uloga odgojitelja

Montessori-pedagog mora prije svega voljeti djecu. Također osobine koje mora imati su strpljenje, mogućnost uživljanja, razumijevanje, prirodni autoritet, duhovitost, maštovitost te poštovanje prema djetetu. Za interakciju između odraslih i djece odlučujuću ulogu ima pažnja koja se djetetu posvećuje i koja je puna ljubavi i razumijevanja. Odgojitelj osim osjetljivih stupnjeva dječjeg razvoja mora uzeti u obzir i sve ono kroz što dijete prolazi u životu. Ne smije se stvarati jaz između djece i odraslih nego izgrađivati partnerski odnos koji je utemeljen na vjerovanju u one sposobnosti i snage koje leže u svakom djetetu.

Pomozi mi da to sam učinim

Djeca ne žele da ih se poslužuje nego žele biti samostalna. Najviše im se pomaže ako im omogućimo da sami stječu iskustva. Odrasli često djetetu ne dopuštaju da se bavi s onim s čim ono hoće i tako ga sprječavaju u njegovim aktivnostima. Ako se djetetu pruži malo slobode onda će njegova volja za samopotvrđivanjem odmah doći do izražaja (Seitz, Hallwachs, 1996).

3.4. Montessori materijal

Montessori materijali djeluju preko manualnog rada, ponavljanja i osjetilnog iskustva na duhovni razvoj djece. Djeci se pruža mogućnost samostalnog ili grupnog rada tako što se bave ponuđenim materijalom. Maria Montessori razvila je svoje materijale polazeći od pedagoške prakse. Materijal zajedno s odgojiteljem tvori osnovu za pripremljenu okolinu. Smatrala je materijal osnovom za red preko koje djeca spoznaju odnose i veze koje vladaju u svijetu te preko konkretnog rada i sami spoznaju svijet. Maria Montessori razlikovala je različita područja i primjene materijala:

Materijal s kojim se provode vježbe za praktični život

Da bi dijete svladalo što je to odgovornost, samostalnost i spremnost za pružanje pomoći treba mu omogućiti izvršavanje nekih malih zadataka i preuzimanje nekih obaveza. Za "vježbe za praktični život" sve stvari trebaju biti prilagođene veličini djece, npr. metla, kanta, zdjele itd. Materijal, oblik, i boja predmeta moraju biti poticajni za djecu. Postoje posebni okviri za prišivanje dugmadi, za vezanje vrpce, za spajanje kukica, za pravljenje omči. Djeca pomoću tih okvira vježbaju, a te vježbe se odnose na tri područja:

- a) Briga za samoga sebe npr. pranje ruku, čišćenje cipela, oblačenje i skidanje.
- b) Briga za okolinu, npr. rad u vrtu, pranje rublja, pranje suđa, brisanje prašine, čišćenje, pranje prozora, briga za životinje.
- c) Vježbe koje su povezane sa životom u zajednici, primjerice pozdraviti goste, ponuditi gosta da sjedne, postaviti stol, naliti piće.

Odgojitelj pazi na pojedinosti i on sam treba djetetu osvijestiti sve ono što čini. Maria Montessori to je nazvala "analizom pokreta", svaka složena radnja sastoji se od više elemenata koji slijede jedan drugoga, a ipak je svaki za sebe jedna posebna cjelina. Analiza pokreta se sastoji od pokušaja koji vode ka spoznaji pojedinih pokreta. Zatim te korake treba točno realizirati i odvojeno uvježbavati. Ponavljajući vježbe djeca svladavaju koncentraciju i postaju sve potpunija bića. Djeca uče što je ustrajnost, koncentracija, koordinacija pokreta i samostalnost (Seitz, Hallwachs, 1996).

Osjetilni materijal

Odgojitelj mora omogućiti takvu ponudu osjetilnog materijala koja uključuje puno varijanti. Ne smije dijete sprječavati u istraživanju svih onih mogućnosti koje materijal nudi, jer se dijete onda neće kreativno odnositi prema materijalu. On je pak tako napravljen da se uvijek odnosi na jedno osjetilo. Na taj način je percepcija intenzivnija, a koncentracija veća. Maria Montessori je govorila o "izoliranju osobina", određene osobine kao što su boja, oblik, veličina, težina i površina predmeta dijete spoznaje kao osobine. Osjetilni materijal zbog svoje jednostavnosti ima meditativni karakter. Ponavljajući vježbe djeca postižu mir i koncentraciju. Kod vježbi s osjetilnim materijalom ne radi se samo o izoliranim osjetilnim dojmovima. Dijete u praksi nesvjesno stvara veze prema drugim područjima. Osjetilni materijal nije primarno namijenjen odgoju kreativnosti, nego djetetu nudi konkretne mogućnosti da stekne točnije, uređenije i svjesnije iskustvo.

Materijal za matematiku

Djeca su indirektno preko praktičnih vježbi za život već pripremljena za rad s materijalom za matematiku. Ponovljenim, jasnim i logičnim slijedom provedenih radnji djeca uče misliti prema određenom redu. Učenje s materijalom za matematiku je kinestetičko, dijete uči kroz rad i tako svladava osnovne zadatke. Svijet brojki je za djecu složen i nepregledan, a preko Montessori materijala mogu se svladati zakonitosti, pravila i poteškoće na zoran način i tako se razvija djetetov "matematički duh". Materijal pod nazivom "Zlatne kuglice", koji se sastoji od staklenih kuglica vrlo je poznat, neke od njih su rasute neke su pričvršćene na šipke koje imaju 10 kuglica, a neke su u kvadratićima od 100, a neke u kockicama s 1000 kuglica. Ovim materijalom dijete spoznaje strukturu decimalnog sustava.

Materijal za jezik

Materijal za jezik usklađen je s osjetilnim materijalom. Mala djeca u ranoj vrtičkoj dobi žude za tim da upijaju riječi i vesele se što mogu povećati svoj vokabular. Preko konkretnog materijala za jezik proširuje se rječnik i svijest o materinskom jeziku ili se pak postupno svladava strani jezik. Čitanje i pisanje se indirektno priprema, postoje konkretne vježbe za čitanje i pisanje kao i razne igre, vježbe za čitanje i jednostavne gramatičke vježbe.

Najpoznatiji materijal za jezik su slova na grubom, hrapavom papiru. Dijete osjetljivim vrhovima prstiju opipava i kinestetički doživljava oblik slova. Preko osjetilnog materijala dijete na diferencirani način pristupa jeziku i proširuje ga korak po korak.

Materijal za svemirski odgoj

Riječ je o klasičnim materijalima ali i o posebnom materijalu kojeg je Maria Montessori razvila i kojeg su kasnije proširili Montessori pedagozi. To su globusi na kojima se zemlje i oceani mogu opipati. Osnovni pojmovi iz geologije svladavaju se preko specijalnog materijala za geologiju. Željela je preko tih materijala omogućiti djeci da uspostave kontakt sa svijetom. Djeca istražuju i otkrivaju svijet i odnose unutar zemljopisa, geologije, kemije, biologije, fizike, astronomije, povijesti, iz toga će proizaći odgovornost prema prirodi i kulturi (Seitz, Hallwachs, 1996).

4. WALDORSKA PEDAGOGIJA

Waldorska pedagogija počela je graditi svoje temelje na antropozofiji, duhovnoj znanosti o tijelu, duši i svijetu. Do antropozofskih spoznaja dolazi se logičkim putem, odnosno analizom vlastitog unutarnjeg iskustva. Antropozofija govori o četiri dijela od kojih se sastoji čovjekovo biće te da ta samo odgajanje djeteta treba uzeti u obzir sva četiri dijela, te se prema tome oblikuje i nastavni plan i program. Važna obilježja po kojima se ističe ova koncepcija su naglašenost na umjetnički i radni odgoj, izvođenje nastave po etapama, učenje jezika od početnih razreda te euritmija u programu. Euritmija je način pokreta na koji se izražava stanje duha, Steiner je smatrao da se riječi mogu izraziti pokretom i tako je nastala euritmija i postala sastavni dio Waldorfske pedagogije (Matijević, 2001).

4.1. Povijesni prikaz razvoja Waldorfske pedagogije

Osnivač Waldorfske pedagogije bio je Rudolf Steiner, rođen je 1861. godine u Kraljevcu. Osim što je bio pedagog bavio se i prirodnim znanostima, filozofijom, umjetnošću i književnošću. Za Steinera je društveno pitanje bilo u uskoj vezi s čovjekom, pa tako i sa

pedagogijom. Pedagoško djelovanje i razmišljanje proteže se kroz cijeli njegov život. Počelo je sa satovima poduke iz prirodne grupe predmeta, nastavilo se preko djelatnosti privatnog učitelja. Početak Waldorfske pedagogije bio je kada je radnicima cigareta Waldorf-Astoria držao predavanja o socijalnim i pedagoškim temama, oni su odlučili da za svoju djecu tu pedagogiju pretvore u djelo. Tako je prva waldorfska škola osnovana u Stuttgartu 1919. godine. U Hrvatskoj je prva škola otvorena 1993. godine. Osnovom Waldorfske pedagogije i znanstvenim temeljem smatra se antropozofija, duhovna znanost, odnosno znanost o tijelu, duši i duhu u svijetu. Prema Steineru čovjek je građanin triju svjetova, svojim tijelom pripada svijetu koji opaža tijelom, svojom dušom gradi vlastiti svijet i duhom mu se objavljuje svijet. Uz pojmove tijelo, duša i duh važni su i pojmovi osjećaj, volja i mišljenje. Odgajati po antropozofiji znači uzeti u obzir četiri sastavna dijela čovjekova bića: fizičko tijelo, eteričko ili životno tijelo, astralno ili osjećajno tijelo i JA. Do trenutka rođenja čovjek je obavijen tuđim fizičkim tijelom a to je majčino tijelo, koje djeluje na biće u sebi. Rođenjem napušta majčino tijelo i dolazi u dodir s fizičkim svijetom. Duhovna znanost-antropozofija smatra da je do sedme godine čovjek ovijen jednim eteričkim i jednim astralnim ovojem, to je razdoblje kada se mijenjaju zubi. Eteričko tijelo napušta eterički ovoj tek u vrijeme izbijanja drugih zuba, a astralni ostaje do puberteta. Steiner (1990, prema Matijević, 2001) ističe da kao što majčino tijelo štiti nerođeno biće od bilo kakvih utjecaja, tako i eteričko tijelo treba biti zaštićeno od nepoželjnih utjecaja, a i astralno tijelo do završetka spolne zrelosti. U vrijeme puberteta potpuno se oslobađa astralno tijelo. Tako antropozofija govori o trostrukom rođenju čovjeka.

4.2. Koncept odgoja Waldorfske pedagogije

U Waldorfskoj pedagogiji djetetu se pristupa individualno, potiče se njegovo kreativno izražavanje i sloboda u odabiru aktivnosti. Velika pažnja pridaje se umjetničkom odgoju. Kod djece se potiče razvoj slikanja, modeliranja, crtanja, muziciranja, recitiranja, plesa, dramskog prikazivanja i dr. glavni cilj ove pedagogije je primjena naučenog u svakodnevnom životu, odnosno priprema djece na ulazak u svijet odraslih. Djeca se ne zadržavaju samo na teoriji nego sve ono što nauče pokušavaju primijeniti u stvarnom životu. Tako djeca uzgajaju vlastito voće i povrće u vrtu, zatim ih beru i pripremaju za jelo i obroke koje dobivaju u vrtiću. Kod

Waldorfske pedagogije naglasak je na prirodi, pa su igračke, materijali prirodnog podrijetla, izrađeni od prirodnina, oblikovani i obojani u blage i nijansirane boje kao poticaj za zdrav razvoj osjetila. Naglašava se individualni pristup djetetu, osigurava mu se potpuna sloboda u odabiru željenih aktivnosti i potiče kreativna strana izražavanja (Seitz, Hallwachs, 1996). Zadaća odgojitelja je u predškolskom razdoblju osigurati adekvatne fizičke uvjete koji su potrebni za djetetov razvoj. Okolina je djetetov najveći uzor, ono uči na način da oponaša odrasle oko sebe. U prvim godinama života poučavanje nema velikog utjecaja na dijete, ono uči na primjerima. Upravo zbog toga što su djeca rane dobi sklona oponašanju okoline u njoj se ne bi smjelo događati ono što nije poželjno da dijete oponaša. Važno je kod djece razvijati maštu, a ona se ne može razvijati uz industrijske igračke, koje ne traže i ne nude puno istraživanja i razmišljanja, upravo zato se u Waldorfskoj pedagogiji inzistira na jednostavnim i originalnim igračkama koje roditelji i odgojitelji mogu samostalno izraditi od raznih prirodnih materijala (Matijević, 2001).

4.2.1. Slika o djetetu u Waldorfskoj pedagogiji

Waldorfska pedagogija smatra da malo dijete ne treba odgajati, nego štiti i promatrati kao duhovno biće koje je tu duhovnost donijelo sa sobom samim rođenjem. Ta duhovnost prenosi se između genetskih čimbenika i životnih okolnosti. Utemeljitelj Steiner smatrao je da dijete ne treba odgajati prema vlastitim interesima, nego treba promatrati dijete i njegovu pravu prirodu i prema tome pustiti da se ta priroda razvija mirno i polagano bez vanjskih utjecaja ili prisile. U Waldorfskoj pedagogiji važan čimbenik je djetetov temperament ili karakter koji se također objašnjava putem duhovne znanosti, te se prema djetetovom karakteru promatra izbor aktivnosti, prehrane, terapije i drugih čimbenika djetetovog života. Sve što dijete uči je stvar doživljaja i okoline u kojoj odrasta. U waldorfskom vrtiću djeca uče na praktičan način, ručnim radom ili zanatom, jezik se uči preko scenskih igara ili kazališnih predstava. Steiner je isticao da sve što dolazi do djeteta dolazi preko osjetila i da su osjetila ključna za sva područja djetetova učenja i života općenito (Seitz, Hallwachs, 1996).

4.2.2. Uloga odgojitelja u Waldorfskoj pedagogiji

Odgojitelj i njegov temperament, snaga njegove volje, karakter, njegovo strpljenje, prirodni autoritet određuju i njegovu grupu u vrtiću. Velika pozornost kod izobrazbe pridaje se upravo samoodgoju i razvoju osobnosti, koji imaju najviše utjecaja na djecu. Kod samoodgoja misli se na to da odgojitelj zna kontrolirati svoje osjećaje, ponašanje, jer djeca promatraju to ponašanje i počinju to reflektirati na svojem ponašanju. Odgojitelj djecu promatra kao duhovno biće koje je na ovaj svijet došlo sa sposobnostima, potrebno je povezati se sa djetetom na duhovnoj razini i oslušivati što se događa u djetetu i što je donijelo sa sobom na svijet, te poticati dijete da se razvija u tom smjeru. Odgojitelj je osoba koju svakodnevno promatraju i oponašaju viđeno te je upravo odgojitelj, naravno poslije roditelja, osoba koja im pruža primjer pozitivnog odgovornog i moralnog ponašanja (Seitz, Hallwachs, 1996). Školovanje za Waldorfskog odgojitelja organizirano je na Institutu za Waldorfsku pedagogiju te studij traje tri godine i sastoji se od različitih stručnih i znanstvenih skupova, seminara i radionica, s ciljem da se budući odgojitelji razviju pedagoški i kreativno.²

4.3. Pedagoška načela Waldorfske pedagogije

Waldorfska pedagogija zauzima svoje posebno stajalište u odgoju, glavni cilj je težnja za usklađivanjem duhovnog i zemaljskog dijela, kroz veću slobodu u odgoju. Djetetu se pristupa kao pojedincu, čiji se razum, emocije i htijenje nastoje oplemeniti i razviti kao cjelovito biće. U svojem odgoju slijede određena načela:

Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu djeteta

U Waldorfskoj pedagogiji dijete se promatra kao individualnost koje ima svoj kontinuitet i koje se svjesno inkarniralo kod određenih roditelja došavši iz duhovnog svijeta i slijedeći određenu sudbinu. Ti duhovni dijelovi čovjeka se "presvlače" tjelesnošću prije rođenja. Zadaća odgojitelja je po Steineru da se usklade ta dva dijela čovjeka. Dijete treba promatrati sa poštovanjem i ne smije mu se nešto usađivati prema vlastitim planovima, nego ga treba oslušivati i pustiti da se prirodno razvije, uz pomoć vanjske okoline.

---

² Institut za Waldorfsku pedagogiju. Preuzeto sa <https://www.waldorfska-skola.com/hr/pedagogija/institut-za-waldorfsku-pedagogiju>. (13.06.2021.)

Odgaj "onoga što čovjek donosi sa sobom"

Steinerovo učenje o čovjeku pokazuje kako se duhovnost koju čovjek donosi sa sobom na svijet prenosi između onoga što je naslijeđeno i životnih okolnosti. Jasno je da dijete nije određeno samo naslijeđem u tom slučaju odgoj ne bi imao smisla, ali i odgoj i obrazovanje kod različite djece daje različite rezultate. Na temelju toga djeca se trebaju usmjeravati da razvijaju svoje snage i postanu cjelovita bića. Pedagoški odgoj se ne bi smio izvoditi iz programa ili krute teorije, nego bi odgojitelj trebao koristiti svoju intuiciju i oslušivati ono što je dijete donijelo na svijet i što bi za njega bilo dobro.

Temperament

Temperament ili karakter su važni za Waldorfsku pedagogiju, i ne mogu se objasniti preko raspoloženja ili osjećaja koji su vidljivi izvana, nego ih je moguće objasniti putem duhovne znanosti. Steiner je naveo četiri vrste temperamenta kod ljudi. Melankolik, kolerik, flegmatik i sangvinik. Melankolici su zamišljeni, skloni dubokom razmišljanju, iznutra su jaki a u djelovanju prevladava njegovo JA. Kolerik je također iznutra jak, lako se uzbudi i brzo se naljuti, kod njega prevladava astralno tijelo. Kod sangvinika prevladava eterično tijelo, iznutra je slabiji, lako mu je skrenuti pažnju i površan je. Kod flegmatika prevladava fizičko tijelo, iznutra je slabiji, miran i lijen, sklon je nepokretnosti. Zadaća odgojitelja je da upozna temperament djeteta i postupati u skladu s njima. Pa tako flegmatičnom djetetu treba pružiti mir i sporost, koleričnom snagu, sangviničnom promjenu i melankoličnom materijal koji potiče na razmišljanje.

Sedmogodišnja razdoblja

Podjela na sedmogodišnja razdoblja omogućuje promatranje čovjeka i njegovih životnih procesa. Prvo sedmogodišnje razdoblje počinje s rođenjem djeteta, koje je osjetljivo biće koje sve upija i oponaša. To razdoblje traje do izmjene zubi i to je početak drugog sedmogodišnjeg razdoblja. Oslobađa se eterično tijelo koje je u prvom razdoblju još zaštićeno i skriveno i dijete može učiti preko autoriteta. Ono prima navike koje će mu kasnije omogućiti vlastiti razvoj samostalnosti i snage. Treće sedmogodišnje razdoblje počinje pubertetom koji se razlikuje kod djevojčica i dječaka. Kod djevojčica je to pojava prve menstruacije, a kod dječaka mutiranje. Astralni "trudovi" u ovom razdoblju rezultiraju velikom potištenošću, rastrganošću između maštanja o svemoći i nezadovoljstva samim sobom i cijelim svijetom. U

ovom razdoblju dijete primjenjuje ono što je preuzelo od svojih uzora u vlastitom svjesnom djelovanju i prosuđivanju. Sa rođenjem vlastito JA ulazi se u četvrto sedmogodišnje razdoblje. Mladi čovjek sada već sam prosuđuje, i fantazira i može. Steiner na sedmogodišnje razdoblje dijeli i život nakon tih razdoblja. Čovjek se cijeli život usavršava pod vodstvom vlastitog ja.

Sveobuhvatno shvaćanje

Steinerova namjera bila je da ujedini umjetnost, znanost i religiju, na temelju toga pružaju se poticaji za svako životno područje. U waldorfskoj pedagogiji odgoj i nastava se ne baziraju na teoriju i praksu. Sve što dijete uči treba biti cjelovit doživljaj njega samoga i svijeta koji ga okružuje. Stečeno iskustvo se prenosi preko tijela, osjećaja i glave. Tako se sve uči na praktičan način, geometrija se primjenjuje na mjerenju tla, učenje jezika odvija se preko scenskih igara i kazališnih predstava. Praktični rad se razmišlja, planira i izračunava baveći se ručnim radom ili nekim zanatom.

Osposobljavanje osjetila

Za osjetila možemo reći da su vrata kroz koja svijet ulazi u čovjeka. Sposobnosti kao što su orijentacija, moć prosuđivanja, jezik, sposobnost sklapanja kontakata sve je to potpomognuto informacijama koje dolaze preko osjetila i preko njih se to gradi. Steiner govori o dvanaest osjetila koje je podijelio u tri grupe: ja-osjetilo, osjetilo za razmišljanje, osjetilo za riječi i osjetilo sluha podređeni su mišljenju i pripadaju "vanjskim osjetilima". Osjetilo za toplinu, osjetilo vida, okusa i mirisa podređeni su osjećajima i pripadaju "vanjsko-unutarnjim osjetilima". Osjetilo ravnoteže, kretanje, osjetilo života i opipa pripadaju u grupu "unutarnjih osjetila". Cilj pedagogije je da se uključe sva djetetova osjetila. Osposobljavanje osjetila se ne ograničava samo na estetski odgoj u okvirima umjetnosti nego se provlači kroz sva područja. Materijali s kojima se djeca igraju moraju biti jednostavnih geometrijskih oblika i osnovnih boja, te napravljeni od prirodnih materijala kao što su drvo ili vuna, jer jednostavni oblici omogućuju razvoj kreativnosti i maštovitosti. Osjetila se potiču na puno načina, grupne igre, slobodne igre, igre s instrumentima, pjevanjem, dječjom euritmijom, radom u vrtu, krpicama.

Samoodgoj odgojitelja

U pedagoškoj izobrazbi vlada stav da čovjek može postati dobar odgojitelj samo ako je dobro svladao teorijsko znanje o djeci i ako pravilno primijeni metode. No međutim onaj koji želi odgajati prvo mora razmišljati o sebi, o svojem temperamentu i ponašanju jer upravo je on objekt oponašanja malog djeteta. Sve što on radi utječe na dijete, kao i njegovo ponašanje. Stoga prvo treba upoznati svoj karakter i temperament i naučiti vladati njima prije nego se suoči s djetetom. U tome mogu pomoći meditacijske i spoznajno-teorijske vježbe pomoću kojih će se odgojitelj pripremiti za zadaću koja je pred njim i koja će mu pomoći u rješavanju mogućih problema. Djeca preispituju svaku riječ i radnju odgojitelja i upravo zato im odrasli moraju prenijeti umjetnost samoodgoja kako bi i oni na kraju postali samostalni (Seitz, Hallwachs, 1996).

4.3.1. Materijali i ritam u Waldorfskoj pedagogiji

Materijali s kojima se djeca igraju trebaju imati geometrijske oblike i biti osnovnih boja tako da ih dijete na temelju sjećanja iz prijašnjeg života može primijetiti. Prevladavaju prirodni materijali, drvo vuna i jednostavni oblici koji omogućuju razvoj mašte i kreativnosti. Razvoj osjetila potiče se pomoću grupnih igara, slobodnih igara, igre s instrumentima, pjevanjem, dječjom euritmijom, radom u vrtu, igre s lutkama, životinjama, krpicama. Igračke su jednostavne bez uzoraka tako npr. lutka nema lice te djeca sama kreiraju izgled lutke ili odabrane igračke. Dijete koje se tek rodilo istražuje svoje tijelo, noge, ruke te je upravo to za njega prva igračka. Ti doživljaji i istraživanja se proširuju djetetovim rastom, sve što dijete u svom domu vidi i dotakne postaje njegova igračka. Materijali moraju biti prirodni u izvornim i oblicima i bojama, jer tako potiču dijete na istraživanje i upoznavanje svijeta. Najvažnije igračke su lutke i životinje, ali lutku može djetetu predstavljati i smotani ubrus a svojom maštom nadograđuju dijelove koji nedostaju. Važno je da su igračke i materijali što manje oblikovani i prirodni jer dječja mašta mora doći do izražaja, npr. komad drveta dijete može pretvoriti u brod, životinju ili čak automobil. Ako se djeci konstantno nude oblikovane i gotove igračke tada ona gube interes za oblikovanje ali i maštovitost.

Djeca u Waldorfskom vrtiću imaju svoj ritam koji djetetu pomaže da se snađe. Za trogodišnju djecu je to sve što je bilo je – jučer, a sve što dolazi je – sutra. Postupno počinju shvaćati da je četvrtak npr. dan za crtanje. Svaki dan u tjednu ima svoje posebnosti koje obilježava određena aktivnost kao što su, slikanje vodenim bojama, euritmija ili dan kada se pravi kruh. Ujutro

dok djeca još dolaze vrijeme je za slobodnu igru, zatim slijedi zajedničko pospremanje, pranje ruku i okupljanje u krugu da bi se igrali u kolu ili slušali pjesmice. Nakon igra u kolu djeca izlaze u vrt a prije odlaska kući ponovno se skupljaju u krugu, aktivnosti mogu biti i crtanje ili euritmija (Seitz, Hallwachs, 1996).

5. REGGIO PEDAGOGIJA

Reggio pedagogija usmjerena je na dijete kao na subjekta sa pravima i kulturnom pozadinom, te je biološki već predodređeno za istraživanje, komunikaciju, doživljaj svoje okoline. Reggio vrtići organizirani su kao "dječje kuće" u kojima su formirane najviše četiri odgojne skupine. U toj kući se nalazi više centara različite namjene u kojima djeca provode vrijeme te se slobodno kreću i istražuju. Djeca sama promišljaju o aktivnostima za naredni dan u dogovoru sa ostalom djecom i slobodno prelaze iz jedne skupne u drugu. U Reggio pedagogiji dijete je glavni subjekt sa svojim pravima, kulturnom pozadinom te biološkom predispozicijom za komunikaciju i istraživanje (Stevanović, 2003).

5.1. Povijesni prikaz razvoja Reggio pedagogija

Reggio pedagogija ime je dobila po gradu Reggio Emilia u Italiji, to je grad kojem je i začeta ideja o novoj alternativnoj pedagogiji. Utemeljitelj Reggio pedagogije je Loris Malaguzzi, rođen je 1920. godine u Italiji. Malaguzzi je odrastao u gradiću Reggio Emilia gdje je pohađao srednju školu i diplomirao pedagogiju 1946. godine. Radio je u osnovnim i srednjim školama i to iskustvo mu je pomoglo u njegovim kasnijim izborima, samim time i u razvoju Reggio pedagogije. Reggio pedagogija promovira koncept takozvane otvorene teorije, odnosno teorije kojoj prethodi praksa (Valentine, 2006). Predškolska ustanova se organizira kao otvoren i dinamičan sustav uzajamne interakcije i komunikacije djece, odgojitelja, roditelja, sustručnjaka i ostalih sudionika lokalne zajednice. Usvajajući socio-konstruktivistički pristup, Reggiovi pedagozi ističu učenje djeteta u socio-kulturnom kontekstu i posebna pozornost obraća se na organizaciju prostora i okruženja kako bi se omogućila neovisnost, samostalnost i interakcija između djeteta, vršnjaka, predmeta i odraslih

(Nenadić- Bilan, 2014). Reggio vrtići započeli su s radom 1965. godine i kasnije su se proširili po mnogim europskim zemljama, u izvornoj ili modificiranoj verziji (Stevanović, 2003).

5.2. Koncept odgoja Reggio pedagogije

U Reggio pedagogiji polazi se od temeljnog stajališta a to je da je dijete aktivno, kreativno i kompetentno, koje koristi brojne načine izražavanja svojih misli, osjećaja i ideja. U svakodnevnoj realizaciji odgojno-obrazovne djelatnosti iskazuje se otvorenost prema djetetu te njegovim interesima i prijedlozima, također spremnost na iznenađenja i rizike te potraga za radovanjem u neočekivanom. Reggio pedagozi prihvaćaju estetiku kao važnu dimenziju života te na temelju toga objedinjuju racionalnost, imaginaciju, emocije i estetiku. Posebice se ističe važnost uređenja prostora, počevši od arhitektonskog rješenja do odabira boja i osvjetljenja. Prostor je organiziran na način da omogućuje djetetu slobodno izražavanje svojih potencijala, kreativnosti, autonomije, radoznalosti i komunikacije s drugima. U reggio koncepciji više se naglašavaju umjetnička izražavanja u odnosu na predmatematičke i predčitačke aktivnosti. Reggio odgojitelji su svjesni da treba razvijati sva područja učenja i razumijevanja ne samo logičko i lingvističko. Takvim pristupom naglašava se potreba prihvaćanja neizvjesnosti kao sastavnog dijela umjetnosti i odgoja općenito. Djeca proširuju i produbljuju svoja razumijevanja mnogostrukim iskustvima s raznim materijalima, uče cijeniti te prihvaćati ideje drugih, razvijaju i unaprjeđuju interakciju između različitih simboličkih sustava i razvijaju smisao za estetiku istražujući različite materijale. Reggio pedagogija otvorena je za potencijale djece i njihovo zajedništvo a nazivaju je i pedagogijom slušanja, upravo zbog tog isticanja prava svakog djeteta da bude slušano i prihvaćeno, te također otvorenosti prema različitostima drugih. Osobitosti reggio pedagogije su : projektni oblik rada, slika o djetetu kao kompetentnom biću, pedagoška dokumentacija, pozornost u organizaciji okruženja, partnerstvo obitelji i odgojitelja te odgojitelji, roditelji i djeca kao jedna zajednica koja uči (Nenadić-Bilan, 2014).

5.2.1. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji

U Reggio koncepciji dijete je glavni subjekt koje se promatra ovisno o njegovim potrebama, potrebom za sigurnošću, ljubavlju, pažnjom, prehranom te se prema tome organizira i odgojni rad. Djeci se prepušta inicijativa u smišljanju aktivnosti, te svaka skupina ima mini atelje gdje se uče slikarske vještine, ali se i ti radovi izlažu na izložbama u gradu (Stevanović, 2003). U Reggio pedagogiji isprepliću se dva vodeća načela, kreativna i aktivna priroda djeteta i

sukonstruktivistički proces učenja kod djece. Dijete je komunikativno i radoznalo biće koje već od najranijih početaka stupa u interakciju s predmetima, osobama iz svojeg okruženja te stvara mape svog individualnog, socijalnog, afektivnog i simboličkog razvoja. Predškolsko dijete odlikuje se istraživačkom naravi koja ga potiče na kompetentno učenje i komuniciranje te konstruiranje i sukonstruiranje znanja, vrijednosti i identiteta. Na dijete se gleda više kao subjekta prava nego potreba. Svako dijete ima pravo biti prepoznato kao subjekt individualnih zakonskih, građanskih i socijalnih prava. Ono je ujedno i izvor i konstruktor osobnih iskustava, pa samim time i aktivni sudionik u stvaranju svog vlastitog identiteta i razvoja sposobnosti i autonomije. Raspravljajući o njihovim kompetencijama Edwards i Hiler (1953), ukazuju na njihove sposobnosti npr. rastavljanje materijala na sastavne dijelove kako bi upoznali njegovu strukturu, sintezu u smislu da sastavljaju dijelove u cjelinu, reorganizaciju, preuređenje i evaluaciju u smislu prosudbe vrijednosti materijala na temelju definiranog kriterija. Zadatak odraslih je da prihvate, potiču dječje raznovrsno izražavanje i istraživanje alternativnih puteva, njihovu subjektivnost, otvorenost, spontanost i čuđenje. U reggio pedagogiji izuzetno se njeguje i cijeni djetetovo kreativno izražavanje, kreativnost se najbolje izražava kroz interpersonalnu razmjenu, a do neočekivanih rješenja se dolazi kognitivnim, afektivnim i imaginativnim procesima (Nenadić-Bilan, 2014).

5.2.2. Uloga odgojitelja u Reggio pedagogiji

Odgojitelj u vrtiću prepušta svu inicijativu djeci, slobodno se druže, prelaze iz jedne skupine u drugu i odgojitelj ne vrši kontrolu nad njima. Uloga odgojitelja je posebno istaknuta modernim shvaćanjem. Odgojitelj je nosilac ideja, ali ujedno pokazuje radoznalost, sumnju ali i priznaje svoja ograničenja. Odgojitelj se ne ponaša kao model koji trebaju slijediti nego kao dječji vršnjak. U organizaciji aktivnosti odgojnog rada koji se zasniva na projektiranju sudjeluju dva odgojitelja. Projekt predviđa strategiju kojom se dijete promatra da bi se odgojitelj mogao približiti mislima i razvoju djeteta. Uz promatranje važna je i dokumentacija kojom se razmjenjuju iskustva, dolazi do novih spoznaja ili za stručno usavršavanje. Odgojitelj stoga mora znati dokumentirati, interpretirati dječje radove, osjećaje i čitati (Stevanović, 2003). Reggio odgojitelji svoj rad i prostorno okruženje organiziraju bazirajući se na mogućnostima za aktivno i autentično stjecanje iskustva djece, te na taj način podržavaju kontinuirani razvoj dječjih potencijala. Također odgojitelj ne smije otvoreno postavljati svoja očekivanja jer ona mogu utjecati ograničavati i kočiti razvoj djece (Slunjski, 2001).

5.3. Projektno učenje i osnovna načela Reggio pedagogije

Reggio pedagogija poznata je po projektnom učenju, u Reggio koncepciji projekt predstavlja sredstvo oblikovanja tj. strukturiranje iskustava djece i odgojitelja. Najsnažnije uporište projekt nalazi u "učenju čineći" te zajedničkim raspravama odgojitelja i djece o vlastitim iskustvima učenja pri čemu se koriste razne tehnike prisjećanja- korištenje dokumentacije i refleksije na prethodna iskustva. Na taj način oni se mogu prisjećati, reflektirati i rekonstruirati ono što su naučili. Projekt može započeti nekom zanimljivom idejom, događajem ili možda čak problemom. Temu mogu inicirati djeca ili odgojitelj koji promatrajući i razgovarajući s djecom odabire problem kojim će se baviti. Projekt može trajati nekoliko dana do nekoliko mjeseci, ovisi o dječjem interesu. Odgojitelji ne postavljaju specifične ciljeve niti određuju sadržaje aktivnosti unaprijed nego ih oblikuju fleksibilno u skladu s interesima i potrebama djece. Umjesto plana izrađuje se početna shema koja sadrži samo početne korake tj. hipoteze, zatim se djeca potiču na razgovor o tome što znaju o određenoj temi te razumiju li to. U Reggio koncepciji ustvari ni ne postoji planiranje u doslovnom smislu, umjesto toga svakodnevnim praćenjem i dokumentiranjem dječje aktivnosti odgojitelj predviđa njihov mogući daljnji razvoj. Odgojitelji smatraju da se sami tijekom projekta ne može unaprijed planirati niti je moguće precizno odrediti duljinu trajanja kao i smjer razvoja projekta. Oblikovanje projekata zasniva se na određenim načelima Reggio koncepcije: *"Slika o djetetu" kao kompetentnoj osobi, kvalitetni odnosi i interakcije unutar svih dijelova sustava, vrijednost uloge roditelja, shvaćanje prostora kao "trećeg odgojitelja", shvaćanje djece i odgojitelja kao partnera učenja, odstupanje od "propisanog" kurikulumu u korist omogućavanja i podržavanja procesa učenja, vrijednost dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa, "simbolički jezici" djeteta.*

Shvaćanje djeteta kao osobe bogate potencijalom, zainteresirane za stupanje u interakciju sa svojim okruženjem, koja uči aktivno konstruirajući svoje znanje kroz istraživanje i pregovaranje o svojim iskustvima s drugima, odražava se na cjelokupni odgojno-obrazovni proces Reggio vrtića. U tom procesu prema djeci se odnosi kao prema aktivnim građanima koji imaju vlastita prava i koji su u stanju sudjelovati u oblikovanju vrtićke zajednice, zajedno sa svojim obiteljima te širom zajednicom. To se odnosi i na djecu sa posebnim potrebama koji se smatraju ravnopravni članovima zajednice i aktivno su uključena u sve segmente redovnog odgojno-obrazovnog procesa. U Reggio pristupu nema mjesta za bilo koji oblik izolacije, usmjeren je na uvažavanje svakog djeteta. Velika važnost pridaje se potrebi uspostavljanja kvalitetnih odnosa djeteta s njegovom obitelji, s drugom djecom i odgojiteljima te također sa

okruženjem vrtića i širom zajednicom. U Reggio ustanovama roditelje se smatra ključnom komponentom sastava te im se pristupa kao aktivnim i kompetentnim sudionicima tj. partnerima u procesu učenja i odgoja djece. Upravo ta aktivna uključenost roditelja u aspekte odgojno-obrazovnog procesa uvelike doprinosi kvaliteti odgoja i obrazovanja djece (Slunjski, 2012).

5.5. Prostor u Reggio ustanovama

Prostor Reggio vrtića ujedno se smatra i "trećim odgojiteljem" koji odražava vrijednosti na kojima se temelji čitav odgojno-obrazovni proces. Prostor je organiziran na način da potiče komunikaciju, susrete i odnose djece sa drugim subjektima, a posebno druženje djece jednih s drugima (Slunjski, 2012). Uređenje prostora u predškolskim ustanovama predstavlja jedan od najvažnijih aspekata rada u Reggio pedagogiji a temelji se na dvije ideje: sudjelovanju i zajedništvu. Prostor je organiziran tako da sobe nisu zasebne, nego je riječ o nizu povezanih mjesta koja su povezana jedna s drugima. Sobe su otvorene prema središnjem trgu, a djeca se slobodno kreću cjelokupnim prostorom. Ova otvorenost podupire ideju sudjelovanja i interakcije te otvorenosti prema različitostima među djecom, odgojiteljima i zajednici. Prostor je otvoren za dječje istraživanje i samostalno otkrivanje, stoga se veliki naponi ulažu u odabir namještaja, organizaciji multisenzornog prostora i materijala. Kako bi se djeci olakšalo materijali i poticaji su spremljeni u prozirnim kutijama, kako bi ih djeca mogla vidjeti i slobodno odabrati. Djeca na taj način proširuju i produbljuju svoja iskustva u interakciji s različitim materijalima, među njima je posebno istaknuto mjesto za neoblikovani materijal. Materijali tako predstavljaju simbole za vizualnu reprezentaciju tj. oni djeci omogućuju da se izraze na razne načine. Ovaj način vizualne koncepcije omogućuje djeci da između ostalog izraze i svoje estetske interese i sklonosti. Osobita pozornost posvećuju se zrcalima i njihovom smještaju, vise sa stropova nad stolovima, leže na podu, nalaze se na piramidama u koje djeca ulaze i sl. Djeca na taj način izgrađuju razumijevanje sebe u odnosu na svoje okruženje. Dojam svjetlosti postiže se odabirom svijetlih i bijelih zidova, a boju unosi dijete svojom odjećom, predmetima, materijalima, radovima. Prostor je odijeljen pokretnim zidovima i velikim prozorima, čime dolazi do integracije unutarnjeg i vanjskog prostora. Upravo zbog te integracije aktivnosti se organiziraju na brojim verandama, dvorištu ili vrtu. Uređenje prostora temelji se na sociokonstruktivističkoj teoriji učenja te djetetu kao

znatiželjnom, kompetentnom i maštovitom biću koje je spremno za interakciju i komunikaciju s drugima. Središnji prostor u ustanovi zove se Atelijer i taj prostor smatra se trećim odgojiteljem, uređen je istovremeno kao laboratorij, radionica i studio te je opremljen za dječje kreativne i istraživačke pothvate (Nenadić- Bilan, 2014).

6. AGAZZI PEDAGOGIJA

Agazzi metoda za svoj model uzela je pravu obitelj, primaju dijete s tri godine i pružaju mu "majčinsku skrb" te uređen način života. Dijete odgaja za uzajamnu pomoć drugome, nastoji izazvati pozitivne osjećaje i ispraviti negativne te odgojiti dijete za budući život bez previše muke ili napora (Gardani, 2012a).

6.1. Povijesni prikaz razvoja Agazzi pedagogije

Agazzi pedagogija nastala je u 19. st. iz osobnosti proučavanja te odgojnog rada sestara Rose i Caroline Agazzi i njihova učitelja Pietra Pasqualija. Rosa, Carolina i Pasquali nisu se slagali s tadašnjim autoritarizmom i tradicionalnim školstvom. Rosa i Carolina radile su kao učiteljice u školi sve do 1895. god. Kada im je Pasquali povjerio vrtić u Mompianu. Vrtić je bio smješten u dvije prostorije u kojim nije bilo tekuće vode kao ni materijala za rad. Rosa je bila nadarena za didaktiku a Carolina za konkretnost, te su uskoro taj vrtić pretvorile u pravi vrtić. Vizija sestara Agazzi i Pietra Pasqualija bila je da djeca rastu u higijenskim uvjetima, da su opskrbljeni hranom visoke hranjive vrijednosti i vodom, te najvažnije da ih vodi inteligentna, obrazovana i aktivna učiteljica. Tijekom slijedećih godina njihova vizija postajala je sve jasnija i ostvarenija. Smatrali su da je dijete kaos koje teži redu, te ako ga vodi odrasla osoba ono se transformira iz tog nereda u organiziranost. U Agazzi vrtićima djeca su bila sretna, čista i poštivale su se njihove individualne potrebe i prava, te su se usklađivale obaveze spram male dječje zajednice i razvijao se osjećaj društvene odgovornosti (Gardani, 2012a).

6.2. Koncepcija odgoja Agazzi pedagogije

Agazzi pedagogiju karakterizira tematika odgoja za život kroz život. Stoga su vrtići otvoreni prema obitelji, društvenom kontekstu i prirodi. Agazzi vrtići organizirani su na temelju djetetova iskustva, to su vrtići koje stvaraju djeca, ona grade i kreiraju okruženje svojim radom. Agazzi koncepcija karakterizirana je kao:

1. .Pedocentistička u smislu da je dijete u središtu svega.
2. Pedagogija igre – igra je polazna točka odgoja.
3. Svrhovita pedagogija – potrebno je uskladiti neposredan didaktički cilj i odgojnu stvarnost.
4. Majčinska pedagogija – model je dobra majka.
5. Pedagogija uređivanja – središnje mjesto zauzima red, te je estetski utemeljen na dobrom ukusu i ljepoti.

Primarni ciljevi Agazzi vrtića su omogućiti djetetu okruženje kojim će iskoristiti vlastite sposobnosti sa samoispunjenjem. Omogućiti mu susret s konkretnim situacijama koje ga pripremaju za život, osigurati mu dinamičku upotrebu predmeta te da ono djelovanjem razmišlja. Aktivnosti u Agazzi vrtiću usmjerene su prema dječjoj samostalnosti, spontanosti, vedrini ali i ciljanom radu, kao što su aktivnosti iz praktičnog života uz upotrebu prirodnih materijala i jednostavnosti. Jedna od polaznih točaka Agazzi metode je pojam reda, međutim ne radi se samo o materijalnom redu, da svaka stvar stoji na svojem mjestu, nego i o duhovnom, mentalnom, intelektualnom, moralnom, društvenom i estetskom redu (Zrilić, 2014).

6.2.1. Slika o djetetu u Agazzi pedagogiji

Agazzi pedagogija strukturirana je po mjeri djeteta, po njegovom doživljaju i aktivnom učenju. Djeca sama na temelju svojih razmišljanja i predmeta, koje sami donose stvaraju vlastito okruženje te na taj način stječu iskustvo i iskazuje ima se poštovanje. Agazzi vrtić je u potpunosti usredotočen na dijete i organizaciju aktivnosti koju djeca sama kreiraju. Djeca se odgajaju i pripremaju za budući život, na način da se potiče pomaganje drugima, pozitivni osjećaji i ispravljanje negativnih. Aktivnosti su usmjerene prema dječjoj samostalnosti, vedrini, spontanosti ali i aktivnostima koje ih pripremaju za praktičan život. Cilj je omogućiti djeci susret sa konkretnim situacijama koje ga pripremaju za život, na način da oni svojim

djelovanjem i upotrebom predmeta sami razmišljaju i istražuju (Zrilić, 2014). Dijete se promatra jer je dijete potencijal koji se tek treba razviti i za to mu treba pružiti nježnost, strpljivost, smirenost i prije svega ljubav. Važno je da se svojoj djeci posveti jednaka pažnja i da si nikoga ne zapostavi, to se odnosi i na djecu sa poteškoćama, starija djeca uče mlađu i ta na taj način jačanju svoje samopouzdanje, osjećajnost spremnost za uzajamnu pomoć i poštovanje drugih (Gardani, 2012b).

6.2.2. Uloga odgojitelja u Agazzi pedagogiji

Prema Agazzi koncepciji na odgojitelja se gleda kao na poticatelja unutarnjeg učenja i njegova osnovna zadaća je poticanje djece da postanu ono što jesu. U ovoj koncepciji ne radi se samo o tome da se poštuje dijete, nego i o vrtiću koji će biti organizacija dječjih aktivnosti, njihovih djelovanja, razmišljanja i to predmetima koje oni donesu, izrade. Od Agazzi odgojitelja očekuje se sposobnost prilagodbe različitim situacijama, nema mjesta za rutine i navike. Mora biti kreativan, inovativan te fleksibilan kako bi se mogao prilagođavati situacijama koje se nađu pred njim (Zrilić, 2014). Rosa Agazzi imala viziju za idealnu odgojiteljicu, da bude dobrog fizičkog zdravlja, kulturna, da dobro poznaje sebe, da zna primijeniti znanstvene činjenice i da se prema djetetu odnosi sa majčinskim osjećajima kako bi se to dijete razvilo u fizičkom, intelektualnom i moralnom smislu. Jedna od glavnih dužnosti odgojitelja je da pazi na urednost i čistoću prostora, materijala i da priprema didaktički pribor. Odgojitelj promatra, slijedi dijete, zanimaju ga dječje aktivnosti i osjećaji te vodi i prati dijete na njegovom putu do odrastanja. Odgojitelj ne smije zanemariti nijedno dijete, svima treba iskazati poštovanje i ljubav, a posebno djecu koja su manje sposobna i nezrela (Gardani, 2012b).

6.3. Pedagoške smjernice Agazzi metode

Temeljne i konstruktivne dimenzije odgoja u Agazzi pedagogiji predstavljaju izvor cjelovitog razvoja, koji je neophodan za rast i razvoj samostalnog i samopouzdanog djeteta.

Vjerski i moralni odgoj

Rosa Agazzi predlagala je vjerski odgoj koji se povezuje s odgojem osjećaja i moralnim odgojem. Djeci je pripovijedala poticajne priče u čijem je središtu bio Isus. Dok je u to vrijeme djeci vjera bila predstavljena na način da su Isusa djeci predstavljali kao onog koji će

ako ga mole donijeti darove samo dobroj djeci, ali s obzirom da su loša djeca dobivala bolje darove u djeci se javila sumnja. Stoga je Rosa željela lik Isusa predstaviti na način da ih se odgoji za poštovanje prema svakom živom biću, jedinstvo te da više cijene duhovna dobra.

Intelektualni odgoj

Kod Agazzi metode u Vodiču su skupljene "vježbe za osjetilni razvoj" ali se one odnose na intelektualni odgoj djeteta. U njima se objašnjava kako treba djecu poticati da prihvate odnose sličnosti-različitosti, razlikovati i rasporediti predmete po kriterijima, boje, materijala, oblika, veličine. Dijete percipira na globalnoj razini, ne primjećuje pojedinosti, primjećuje sličnosti više nego različitosti, te ima ograničenu sposobnost analiziranja. U Agazzi vrtićima djecu se nije kažnjavalo ako su donijela svoje predmete i stvari nego su im one služile kao sredstva mentalnog odgoja npr. dvije olovke bile su iste debljine ali različite dužine i na taj način odgojiteljica je objasnila suprotnosti. Tako su stvari koje su bile poznate djeci omogućile aktivan rad svakog djeteta.

Jezični-lingvistički odgoj

Jezik ima temeljnu ulogu u odgoju, a vrtić odgaja djecu za praktičnu uporabu verbalnog jezika. Opažanjem, razmišljanjem, slušanjem i naravno govorom treba djeci približiti aktivnosti za razvoj jezičnih kompetencija. Uz pomoć vježbi koje se sustavno provode djeca nauče analitički doživljavati stvarnost, prihvaćaju odnose uzrok-posljedica, sredstvo-cilj, razumiju pravilan govor drugih, stvaraju verbalne poruke, vode dijaloge i razgovore. Vrtić je zona djelovanja, igre, aktivnosti, vježbi iz svakodnevnog života i govora. U svakom trenutku u vrtiću djeci se moraju nuditi poticaji i to već od najmlađe djece, za razmišljanje i razvoj u govornom području. Imenice, glagoli, zamjenice, gramatika uče se na način da se djeca potiču i govore o stvarima koje su im poznate i bliske iz svakodnevnog života. Velika se pozornost posvećuje igri s ulogama i scenskim prikazima u kojim djeca jačaju svoje samopouzdanje zajedno sa govornim kompetencijama.

Pjesma kao odgoj

Rosa Agazzi je pjesmi posvećivala pozornost kao važnom čimbeniku dječjeg odgoja. Pjesma je sama po sebi spoj različitih elemenata a glavni su riječ i glas. Da bi se pjesma usvojila treba naučiti sadržaj i riječi pjesme. Nakon teksta dva osnovna elementa su ritam i intonacija. Mala djeca ritam mogu shvatiti u igrama, oponašajući radnje u taktu, npr. zvukove iz svakodnevnog života (don don, pak pak). Instrument koji se pokazao kao vrlo efikasan za ritam je čembalo, posebno kod djece koja nemaju sluha. Važno je da odgojiteljica ima sluha i dobar glas, raspon i jačina glasa nisu toliko važni.

Higijenski odgoj

U Agazzi vrtićima posebna se pozornost pridaje osobnoj higijeni djece, a za to je važna građevinska struktura. Cilj je djecu naviknuti na određene navike koje se tiču higijene. Za to je potrebno vrijeme, trud te naravno strpljenje i prisutnost odrasle osobe. Vrše se provjere koje se odnose na sve sojeve društva i bogate i siromašne, i to na svakodnevnoj bazi provjeravaju se higijena lica, vrata, ruku, čistoća cipela, stanje čarapa. Jednom tjednom kontrola je detaljnija te obuhvaća noge, donje rublje, čarape, kožu. Taj pregled je ustvari kontrola obitelji i njihovog interesa prema školi. Osim higijene djeci je neophodna i zdrava prehrana, čisti zrak, boravak na otvorenom. Igre na otvorenom korisne su zbog zdravlja ali su i odgojne jer na taj način djeca uče kako se kretati prostorom a da ne ometaju druge. Ako je prostor manji jedan dio može se odvojiti i provoditi mirne aktivnosti kao što su recitiranje, pjevanje, crtanje i ostale mirnije aktivnosti (Gardani, 2012b).

6.ALTERNATIVNE USTANOVE U HRVATSKOJ

Prostor današnje Republike Hrvatske oduvijek je bio sastavnica različitih kultura, naroda i religija, pa se tako i u posljednjih sto pedeset godina u području odgoja pokušavalo pronaći rješenje koje bi zadovoljilo većinu. Ta rješenja pratila su reforme koje su se počele pojavljivati u područjima alternativnih koncepcija u svijetu (Matijević,2001). Alternativne pedagoške koncepcije kod djece razvijaju stvaralačke, umjetničke, praktične, kognitivne i socijalne kompetencije, te se u svim koncepcijama njeguje umjetnički odgoj, u smislu da se djecu potiče preko umjetnosti na samoizražavanje i stvaralaštvo (Zrilić, 2014). Montessori pedagogija je najzastupljenija u Hrvatskoj te je prvi vrtić otvoren 1934. Godine u zagrebu od strane grofice Dédée Vranyczany, a kasnije na inicijativu roditelja čija su djeca pohađala taj vrtić otvorena je i Montessori škola. Danas u Hrvatskoj djeluje sedam Montessori vrtića te ima više od petnaest skupina koje rade po posebnom programu unutar vrtića, ističe se poticanje dječjeg stvaralaštva, samostalnosti te aktivnosti za praktičan život, korištenje alata, pribora ili rad u vrtu. Montessori vrtići u Hrvatskoj su: Dječji vrtić "Srčeko" u Zagrebu, dječji vrtić "Sunčev sjaj- Nazaret" u Đakovu, "Mali cvijetak" u Splitu, "Cekin" u Slavenskom Brodu te Dječji vrtić Montessori, dječja kuća u Splitu.³ Po načelima i ciljevima Waldorfske pedagogije svoj rad temelji pet ustanova ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj, za odgoj u waldorfskim vrtićima ne postoji plan i program, vrijeme i sadržaj aktivnosti temelje se na smjenama godišnjih doba, igrom, slikama i pričama. Godina u vrtić započinje proslavom žetve i donošenjem plodova u vrtić. Svako godišnje doba se obilježava sa igrama i sadržajima koji su karakteristični za to doba (Stevanović,2003). U Hrvatskoj su to: Dječji vrtić "Vitica" u Zagrebu, dječji vrtić "Mala vila" u Rijeci, "Iskrica" u Splitu, "Neven" u Samoboru i "Pikulica" u Zagrebu.⁴ Po konceptu Agazzi metode u Hrvatskoj radi samo jedan vrtić koji se nalazi u Križevcima "Zraka sunca" koji je osnovan 1995. godine, odgojno-obrazovni program temelji se na razvijanju osnovnih ljudskih vrijednosti, miru, prihvaćanju i davanju. Posebna pozornost pridaje se estetskom uređenju, materijalnom redu koji utječu na unutarnji mir djeteta, inteligenciju, higijenu i navike ponašanja(Gasparini, 2012). Reggio koncepcija u Hrvatskoj zastupljena je u projektnom učenju u klasičnim vrtićima, a Dječji vrtić Rijeka provodi program s elementima Reggio koncepcije (Rigatti, 2000).

³ Montessori vrtići u Hrvatskoj. Preuzeto sa <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/montessori-vrtici-u-hrvatskoj/>. (12.06.2021.)

⁴ Waldorfska pedagogija. Preuzeto sa <https://www.maminsvijet.hr/briga-o-djeci/waldorfska-pedagogija-razvoj-uma-duse-tijela-waldorfski-vrtic-waldorfska-skola/>.(12.06.2021.)

7.ZAKLJUČAK

Pojavom novih alternativnih koncepcija dolaze do izražaja umjetnički odgoj, poticanje dječjeg stvaralaštva i samostalnosti. Istraživanja su usmjerena na područja dječjeg zanimanja i dječjih postignuća. Posebno se ističe aktivno učenje, te ono što je svakoj od ove četiri koncepcije zajedničko a to je učenje za praktični život. Svako dijete ima pravo na cjelovit razvoj te sigurno i neopterećeno djetinjstvo. Taj razvoj mora biti usklađen s djetetovim individualnim sposobnostima i mogućnostima. Svaka od navedenih koncepcija ističe samostalnost djece te njihovo osposobljavanje za stvarni život. Kod Montessori pedagogije ističe se samostalnost, stoga je usmjerena na samoodgoj i samopoučavanje. Jedno od važnih načela Montessori pedagogije je individualnost djeteta te poticanje na samostalnost. Djeci se pruža sloboda da se razvijaju na najbolji način u okolini koja je primjerena njihovim razvojnim mogućnostima. Djeci se u Montessori vrtićima omogućuje da se slobodno kreću i igraju na način koji to njima najviše odgovara. Također djecu se potiče na samostalno izvršavanje zadataka koji su vezani za praktični život npr. rad u vrtu, briga oko životinja, šivanje, pletenje. Kod Waldorfske pedagogije ističe se kreativnost te sloboda u odabiru aktivnosti, potiče se umjetnički odgoj, slikanje, crtanje, ples. Waldorfska pedagogija teži usklađivanju duhovnog i zemaljskog dijela stoga se djetetu pristupa kao pojedincu. Kod ove pedagogije važno je razvijati dječju maštu, ali to se ne radi industrijskim igračkama nego originalnim igračkama od prirodnih materijala. U Reggio pedagogiji također glavno polazište je dijete te njegovo aktivno i kreativno izražavanje. Važnost se pridaje uređenju prostora na način da se djetetu omogući slobodno izražavanje svoje kreativnosti i potencijala. Također se naglašava umjetnički odgoj te rad s raznim materijalima. Agazzi pedagogija karakterizirana je kao majčinska pedagogija te pedagogija uređivanja. Vrtići su organizirani na način da djeca sama kreiraju svoje okruženje. Aktivnosti svih pedagogija usmjerene na poticanje samostalnosti, spontanosti ali i aktivnostima iz praktičnog života. Također zajednička poveznica navedenih pedagogija je upotreba materijala koji je prirodan i originalan a ne industrijski proizveden. Svaka od navedenih koncepcija ima svoje koncepte odgoja i načela ali sve su usmjerene na jedan cilj a to je zadovoljenje djetetovih potreba, poticanje samostalnosti te pripremi za život.

LITERATURA

Gardani, P. (2012a). Nastanak, razvitak i širenje Agazzi metode. U: M. De Beni, V. Šimović, A.L. Gasparini (Ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda* (str. 141-144), Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.

Gardani, P. (2012b). Odgojni prijedlog Rose Agazzi. U: M. De Beni, V. Šimović, A.L. Gasparini (Ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda* (str. 145-152). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.

Gasparini, A.L. (2012). Cjeloviti odgoj i obrazovanje. U: M. De Beni, V. Šimović, A.L. Gasparini (Ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda* (str. 153-156). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.

Matijević, M. (2001). *Alternativne škole-didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex.

Nenadić-Bilan, D. (2014). Kreativnost u Reggio pedagogiji. U: R. Bacalja, H. Ivon (Ur.) *Dijete i estetski izričaj* (str. 27-37). Zadar: Sveučilište u Zadru.

Rigatti, Z. (2000). Reggio pedagogija – učenje života na krilima mašte. *Dijete, vrtić, obitelj*, 6 (21), 9-13.

Seitz, M., Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf? : knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.

Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum*. Zagreb: "Mali profesor".

Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil International.

Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.

Valentine, M. (2006). *The Reggio Emilia Approach to Early Years Education*. Learning and Teaching Scotland.

Zrilić, S. (2014). Dječje umjetničko (su) djelovanje u Agazzi vrtiću. U : Bacalja, R., Ivon, K., (Ur.), *Dijete i estetski izričaj* (str. 19-27), Zadar: Sveučilište u Zadru.

Internet izvori

Edukacije, Dječji vrtić Montessori. Preuzeto sa <https://www.dv-montessori.hr/edukacije>.(12.06.2021.)

Institut za Waldorsku pedagogiju. Preuzeto sa <https://www.waldorfska-skola.com/hr/pedagogija/institut-za-waldorfsku-pedagogiju>. (13.06.2021.)

Montessori vrtići u Hrvatskoj. Preuzeto sa <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/montessori-vrtici-u-hrvatskoj/>. (12.06.2021.)

Waldorfska pedagogija. Preuzeto sa <https://www.maminsvijet.hr/briga-o-djeci/waldorfska-pedagogija-razvoj-uma-duse-tijela-waldorfski-vrtic-waldorfska-skola/>.(12.06.2021.)

IZJAVA O SAMOSTALNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad na temu *Alternativne pedagoške koncepcije*, izvorni rezultat mojeg rada pod stručnim vodstvom mentorice Doc.dr.sc. Adrijane Višnjic - Jevtic, te da sam u izradi istog koristila samo izvore koji su u radu i navedeni.

(Vlastoručni potpis)